

THE SUPREME POETESS FROM THE LAND OF THE MOTS (FLORICA CIURA)

Al. CISTELECAN, Professor, PhD, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: The article reconstructs the life of the poetess Florica Ciura (Ciura-Ștefănescu) and analyzes her poetry.

Keywords: Florica Ciura, Florica Ciura-Ștefănescu, poets-actors, Transylvanian poetry, Aron Cotruș, eroticism, sensuality, irredentism.

Foarte tare se repede în mandarinii criticii ardelenesi din anii '30 prefațatorul *Brizelor* Floricăi Ciura – I. Ch. Severeanu, făcându-i pe toți cu ou și cu oțet pentru că n-au ajutat-o pe juna poetă să iasă în lume, cu toate că era deja "un condei /.../ viguros, capabil să ducă lupta peste orizonturi nebănuite și care începe de pe acum să se contureze în hora literilor românești".¹ (Severeanu făcea pe bună dreptate cauză cu Florica, fiind el însuși un poet ignorat de închipuiții "pontifi"; a trăit între 1912-1972 și a publicat, în 1942, un volum de sonete – *Flori caligrafice* – la Editura Țara din Sibiu; în timpul refugiului apărea adesea pe prima pagină a *Luceafărului* cu câte-o poezie de context, iar în 1946 e ales vicepreședinte al Asociației Scriitorilor Români din Ardeal – președinte era Victor Papilian; asociația e repede interzisă, dar Severeanu avea ceva trecere dacă a fost ales; supărarea lui ar fi fost, desigur, și mai grozavă dacă ar fi văzut că posteritatea e și mai ingrată decât "pontifi" – și cu el, și cu Florica; pe Florica, deși actriță de relativ succes, n-o bagă în seamă nu doar dicționarele literare, dar nici baremi antologia de poeți-actori).² Iată însă cum le zice, inimitabil și supărat foc, Severeanu însuși: "nepretându-se la măgulirea lăfăirii preinșilor pontifi literari ardeleni în oglinda miraculoasă a propriei lor supra-dărnicii, în timp ce ar fi tras vehement și clopotele încântărilor de sine, F. Ciura n-a găsit pe nici unul din acești 'consacrați' – deși cunoaște personal pe câțiva – care luînd-o cu o mîină de tortiță, iar cu cealaltă fluturîndu-i pe subt nasul cititorilor sau al editorilor manuscrisul, împreună cu zîmbetele-i curcănești de descoperitor al talentelor tinere, să-i servească drept mentor ierusalemic pe cărările publicistice".³ (Buf!) Dar chiar și neluată de tortiță, Florica tot răzbește de una singură, căci, zice coperta a II-a a celei de-a treia ediții de *Brize*, cele "2400 plachete tipărite în Cluj s-au epuizat în patru luni și exclusiv în Ardeal". Așa succes nu prea vād cum s-ar mai putea atinge, azi, de vreo altă ardeleană, fie ea cît de bravă la poezie. Poate toate la un loc să poată face recordul Floricăi, deși sunt destul de sceptic pînă și-n privința succesului în lot complet. Măcar că azi sunt ardelence de poezie mult mai bine echipate decât Florica. Nu sunt, însă, cu siguranță, atît de bătaioase și de focoase. Florica era moață (s-a născut la Abrud, la 31 ian. 1911, și și-a făcut liceul la Oradea și Blaj; a absolvit apoi Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj și a

¹ *Brize*. Poezii. Ediția a treia, cu o prefață de I. Ch. Severeanu, Tipografia "Săteanului", Sibiu, 1934, p. 5.

² *Actori poeți, poeți actori*, Antologie de Lucia Nicoară și Cristiana Gavrila, după o idee de Mircea Ghițulescu, Prefață de Cristiana Gavrila, Editura Brumar, Timișoara, 2008.

³ Prefață la *Brize*, p. 5.

devenit actriță la Naționalul clujean;⁴ după 1950 joacă mai mult la Teatrul de Stat din Turda; moare la 15 iunie 1985, la Cluj)⁵ și, deci, obligatoriu luptătoare, ceea ce s-a văzut repede și-n poezie: după ce se încearcă pe modernism, în *Brize*, devine combatantă, iredentă și patrioată în toate celelalte trei volume publicate (și semnate Florica Ciura-Ștefănescu): *Ardeal* (Editura cotidianului "Ecol", Timișoara, 1942), *Apuseni* (Editura ziarului "Ecol", Timișoara, 1944) și *Poeme din Țara Moșilor* (Editura Litera, București, 1979). Nu e doar activă, ci și combativă (și viceversa). În 1932 ia parte la înființarea Asociației Tinerilor Scriitori Ardeleni (e între fondatori), iar în timpul războiului, ca poetă și actriță deopotrivă, a participat la șezătorile "demonstrative" organizate de Societatea "Ardealul" (a refugiaților în capitală), recitând cu mare succes *Cîte focuri ard în noi*.⁶ Corneliu Coposu zice chiar că a făcut parte din grupul *Ardealul*, constituit la 1 febr. 1941, dar ilegal pînă la 23 aug. 1944 (tolerat însă; au făcut nu mai puțin de 26 de șezători publice).⁷ Era, în orice caz, cel puțin printre ardelenii refugiați, un nume cunoscut: și Matei Alexandrescu o include, cu două poeme, în antologia lui din 1943,⁸ iar părintele Liviu Brînzaș își recita în închisoare din Florica.⁹ În contextul cedării Ardealului de nord, electriza masele cu poeziile ei mînioase și disperate, cu retorică abruptă și directă. Soldaților din regimentul lui George Sbârcea, cantonat la graniță, le-a plăcut îndeosebi, dintre toți actorii Naționalului clujean veniți să le ridice moralul, tocmai Florica, "o tînără artistă cu privirile aprinse" și care "recita pe un ton grav, ca o zburlire de dulău".¹⁰ Iar în fața Naționalului clujean, după ce s-a anunțat rezultatul arbitrajului, Florica "răgușise declamîndu-și poate pentru a suta oară poezia patriotică prin care chema poporul la luptă", în vreme ce "mulțimea o asculta parcă sub narcoză".¹¹ Și ca actriță a avut succes. Horia Stanca o numără printre "elementele tinere de excelentă încadrare în scenă" (dar nu doar pentru că era "în prietenie literară" cu el)¹² iar Andrei Lillin, bunăoară, o laudă – în *Vestul* din 1 nov. 1942 - pentru rolul Străineii din *Cruciada copiilor*, jucată de clujeni în refugiul de la Timișoara, în 1941, în regia lui Ion Olteanu; (Blaga a fost la premieră și s-a întreținut cu trupa după spectacol). În orice caz, cum zice Grigore Popa, Florica are și ea drept "la cetățenie în republica literelor transilvane", fie și pe o listă lungă, de bilanț, cum e cea redactată de el.¹³

În "hora literilor" Florica se prinde cu destul tupeu, făcînd, pe alocuri, tematică îndrăzneță și arătînd atitudine detabuizantă eminent. N-are sfială de teme delicate – sau problematice – și nu se inhibă de interdicții (fiind, în acest sens, premergătoarea dezinhibatelor de azi), cum bine remarcă Severeanu, după ce constată că "iubirea /.../ e o preocupare de seamă la Ciura": "dragostea ei sensuală, ce-i și-o disprețuitoare biciuire a

⁴ Sunt datele pe care le dă George Togan în antologia *Ne cheamă Ardealul (Cîntarea pătimirii din urmă)*, cu 60 de gravuri originale de Marcel Olinescu, București, 1944. Florica e prezentă aici cu două poezii, *S-aud iar tulnice...* și *Strigă Gheorghe către Ion*.

⁵ Așa zice *Clujul literar 1900-2005*, dicționar ilustrat alcătuit de Irina Petraș, Casa Cărții de Știință, Cluj, 2005. (Sper să fie corect, deși dicționarul mai scapă cîte-o greșeală, punînd, bunăoară, *Brize*-le în 1954).

⁶ Vasile Netea, *Memorii*, Ediție îngrijită, introducere și indici Dimitrie Poptâmaș, Cuvînt înainte Dr. Florin Bengean, Fundația Culturală "Vasile Netea", Editura Nico, Tîrgu Mureș, 2010, p. 140.

⁷ Corneliu Coposu, *Jurnal din vremuri de război*, ediție îngrijită de dr. Marin Pop și ing. Cristian Fulger, Editura "Caiete Silvane", Zalău, 2012.

⁸ Matei Alexandrescu, *Ardealul cîntat de poeți*, București, 1943.

⁹ Liviu Brînzaș, *Raza din catacombe*, Editura Scara, București, 2001.

¹⁰ George Sbârcea, *Cafeneaua cu poeți și amintiri*, Editura Dacia, Cluj, 1989, p. 128.

¹¹ Idem, pp. 135-136.

¹² Horia Stanca, *Fragmentarium clujean*, Editura Dacia, Cluj, 1987., p. 203, 206.

¹³ Grigore Popa, *Douăzeci și cinci de ani de vieată spirituală în Ardeal*, în *Luceafărul*, nr. 8-9/1944.

ipocritelor prejudecăți din juru-i, F. Ciura nu se sfiște să și-o declare fățiș”.¹⁴ Și dac-ar fi doar atât! Dragoste declarată fățiș, cu senzualitate cu tot, au mai practicat și alte poete, dar Florica, prinsă într-o ”cascadă de erotism,”¹⁵ nu se oprește aici. Ea sloboade cele mai ascunse pofte și nu ezită să se propună (bovaric, firește) parteneră de orgii și de bacanale, scoțînd la paradă instinctul ca pură animalitate erotică (va trebui să treacă timp pînă să îndrăznească Angela Marinescu să-și afișeze atât de programatic și provocator instinctele): ”Aș vrea să fiu o noapte-n lupanar/ Și joc să-mi bat de suflet și de mine./ Aș vrea să strîng alătura de tine/ Iubirea în sgîrcenii de avar.// Aș vrea ca în boschete indecente - / Cu frînte arabescuri de coral - / Să sorb nesățioasă-n ritmuri pure/ Orgia-ți cu parfumul-i funerar.// Să fiu ca jucăriile stricate:/ Petală risipită în pahar,/ Pe cînd ard becuri – roșii de păcate! -/ Și flori ce rîd în nopți de lupanar..” (*Imbold*). Florica, precum se vede, e una dintre ardelencele care s-au drogat radical cu simbolism (și cam aici se oprește modernismul ei) și-i place să cînte ”decadent” și pe teme decadente, de provocare. Nu doar locurile consacrate pentru orgie și pierdere o atrag (erotismul paroxistic are întotdeauna dulceață thanatică; are și la Florica, fie și strict declarativ), ci și eroinele pierzaniei, pentru care demonstrează profundă empatie. Femeia simbolistă de consum e ridicată la martiriu și tratată cu meritată compasiune (deși Severeanu se teme degeaba că ”problema” prostituatei ar fi ”pusă /.../ pentru prima dată în literatura noastră de o femeie;”¹⁶ în realitate, poetesele noastre au empatizat mereu cu acest soi de victime și le-au compătimit cu afecțiune și identificare) și comprehensiune: ”Cînd treci pensesate, frumoaso,/ Orașu-și ridică-a lui pleoape cu ochi pătimași de lumină/ Te-așteaptă, te chiamă, te strigă/ Din largi casinouri viața cu glasul-i strident de sirenă.// Și becuri, pîrjol de păcate, mai roșii ca valul de sînge./ Par buze frivole de-amantă ce-așteaptă sărutul fierbinte, -/ Aceleași miresmi obosite din oameni și lucruri desprinse:/ Simbolul vieții nocturne ce-ți spun că ea pururi te minte.// Ce vrea de la tine orașul cu gene de țurțuri și besnă/ Și fanți, cu privirea aprinsă, ce-și cată prin noapte norocul/ Și toată această-avalanșă de suflete mici și murdare,/ De inimi afară din lege, de spectre ce nu-și găsesc locul?//...// Femeie de stradă te chiamă! Un nume atât de banal.../ Poeții în nopți de iubire-ți ridică altare de zee -/ Femeie de stradă și totuși, mai sfîntă din toate:/ FEMEIE!//...// Te dor mădularele frînte de brațe, și-e dor de-o ființă și nu știi de cine,/ Ai plînge, dar nu poți, căci jar ai în suflet și-atîtea păcate senăbușe-n tine./ Spre culmi cați nostalgic, și-ncercui în zare fiorii, cum ploile marea;/ Dar valul rămîne, te-atrage, te duce-n viața ta tristă mai grea ca-nserarea...” (*Pierduta*). Empatiile acestea nu-s de mirare (și nu sunt doar compasiuni morale), căci ele vin dintr-un temperament focos, cu aprindere senzuală subită, ce se răsfrînge pînă-n ritmica versurilor (deși poate involuntar, Florica apelînd doar la versul liber simbolist; numai că adesea tema își dictează ritmul): ”Nu mai vreau nimic!/ Și totuși,/ Iată,/ Parc-ași mai voi:/ Să-l iubesc încă odată,/ Să-l sărut, să fiu a lui,/ Să mă frîngă-n frămîntarea/ Convulsivică de brațe,/ Să strecoare-n mine spasmu-i,/ Iar din suflet să se-nalțe/ Imn de bucurie!” etc. (*Resemnare* – pe cît se vede, nici resemnarea nu-i chiar resemnare; pînă și ea se aprinde senzual). Poetă a dorinței, Florica o ațîță cît poate cu imagini cît mai carnale (deși cu oarece filtru prețios) și mai ”compulsive”, făcînd invocații patetice: ”Dă-mi mîinile-n gestul cînd sîngeri/ Subt calmul fiorului mat:/ Iluzia primei înfrîngerii/ Și primul îndemn spre păcat.// Dă-mi viforul buzelor tale/...// Dă-mi

¹⁴ I. Ch. Severeanu, *op. cit.*, p. 7.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibid.

fluxul dorinței...// Dă-mi trupul, în cutele-i calde/ Regretul târziu să-l înving/ Și-n ritmul eternei balade/ Dă-mi focuri ce nu se mai sting” (*Dorinți*). Sunt lucruri spuse pe șleau, măcar de mare sinceritate, de nu de mare autenticitate. Azi Florica s-ar fi descurcat, desigur, mai bine, căci climatul e mai propice îndrăznelilor simțualiste și nu mai e nevoie de perdea.

Firește că Florica nu-i decât pe jumătate simbolistă (dar câteodată e chiar ostentativ și exagerat: ”Încă-o toamnă-agonizează în miresmi baudelairiene/ Cu deliruri de narcoză și cu plîns de crisanteme” etc. – *Toamna*); nici nu putea mai mult, deoarece, ca ardeleană, avea datoria să fie mai întîi sămănătoristă și să se înduioșeze de plai. Ceea ce și face, în cam toată prima jumătate a acestui volum ce ”echivalează pâinii calde”.¹⁷ Sunt peisaje (montane în primul rînd), mici buletine meteorologice, mic jurnal de stări, toate puse corespunzător în versuri (corespunzător cu stilistica ardeleană de plai, cam prețioasă și cam excesiv duioasă): ”Căsuțele în rîs de dimineți/ Își varsă leneș aurul din geamuri,/ Cum florile din scutece de ramuri/ Plouă alean în vers de cîntăreți” etc. (*Triptic rustic*). Dar la dorurile de plai Florica e ca toată lumea de devotată, înduioșată și cuminte.

Prefacere totală o prinde pe Florica la al doilea volum – *Ardeal*. Cartea trebuie pusă, desigur, în contextul istoric în care a ieșit – cedarea Ardealului de nord – căci toată e dictată de această traumă națională. Florica le lasă pe-ale ei deoparte și trece la misionarism național, ca îndrumată de Goga (la protecția umbrei căruia stă). Tonul e luat însă din Aron Cotruș, pe ale cărui învolburări și limbaj pietros joacă și Florica, pusă absolut pe iredențe: ”Cîte focuri ard în noi.../ jar e muntele Găinii/ cînd privește-n zări Bihorul.../ Arde piatra Detunatei/ și Abrudul, Sohodolul;/ foc sunt Vidrele, Vâlcanul/ Cărpinișul și Cîmpenii;/ ard tribunii în morminte,/ și toți sfinții în vecernii!// Peste Știurt – cînd noaptea plînge/ bruși de-argint cît ochi de fată - / urlă duhul răzbunării/ și sar șerpi de foc din piatră.// Pînă-n culmile Bihariei/ și de-acolo-n Dealul Mare/ focul lor cu-al nost se strînge/ ca să ardă și mai tare.// Ard troițele-n răscruce/ și jocul și opinca;/ dîrji ca piatra, nu știi bine,/ care-i Moțul, care-i stîncă!// Pentru vremile-ncrestate/ pe răboj cu semne noi/ pentru... - frînt în două -/ cîte focuri ard în noi!” (*Cîte focuri ard în noi*; bag seama că se cenzurau și asemenea compuneri). Timbrul pățimaș și versurile rupte și abrupte vin tot de la Cotruș, în recitative grozave: ”Dă-mi, Doamne, azi, puteri de foc,/ să ard.../ țării de ape, ca să cresc, potop,/ să mă ridic spre cer.../ și-apoi să-ngrop,/ sub rădăcini, vârtejul lor nebun;/ să nu rămîie om și nici un/ colț de cer străin!/ din/rana sufletului ostoit și greu,/ dă-mi, Doamne, azi,/ puteri de Dumnezeu,/ ca într-o zi să fac ce dreapta Ta/ în șase zile-abia făcu!/ Și așa,/ cu fruntea palmuită, azi, de spini,/ să mă ridic lumină din lumini;/ prin vremuri,/ peste vremuri să tot cresc:/ ce-am fost, de veacuri,/ Suflet românesc!” (*Ruga pămîntului meu*). Ele se-ntind și peste prima jumătate din *Apuseni*, deși aici atitudinea e mai regizată și poeta face, metodic, medalioane de eroi (Iancu, Horia, Cloșca, Crișan). Dar vârtejul de ură e tot atît de vulcanic și dorința de răzbunare tot atît de absolută: ”Găsiți-mi un Dumnezeu – învolburat/ Și greu; din funduri de ape să crească,/ Din lutul cald și moale al țarinei,/ Ori din obida noastră românească.//...// Găsiți-mi un Dumnezeu, că mi-e frică/ De clocotul aspru din adîncul meu!/ Vine ziua cea mare și aproape.../ Departe... nu-i!... Nu-i, nicăiri, Dumnezeu!” (*Găsiți-mi un Dumnezeu*). Florica se-nvîrtește anume, face poetică de clocot și versuri de pîrjol, aprigă ca o moață dezlănțuită absolut și patrioată paroxistic: ”Așa te-am vrut, tu slova mea:/ aspră și dură, ca piatra grea;/ ca bolovanii să-mi

¹⁷ Ibid., p. 8.

tulburi sîngele,/ să-ți simt în suflet, rănilor, dungile;/ jarul ce-mi mistuie somnul și pleoapele,/ potop să-l scalde, vîntul și apele,/ să lupt ne-nfrîntă, cu toate zările - / să ard mai aprig cum ard azi țările” etc. (*Slovei mele*). Poza de furie, fie și cu tonul împrumutat și cam bărbătos, o prinde destul de bine; Florica se descarcă furtunos și declamă patetic, din rărunchi.

De la al doilea ciclu al *Apusenilor – Umbre și lumini* – poeta se mai umanizează, coboară de la tribună și versurile noi se amestecă tot mereu cu recuperări (așa va fi și-n ultimul volum) – semn deja de epuizare sau derută. Revine mai ales fondul sămănătorist, dar în traducție gîndiristă, cu o religiozitate deliberată ce pune peisajul în iconografii hieratizate: ”Undeva, departe, între crini,/ Voi zidi căsuța de lumini;/ Coperiș voi face din luceferi -/ Și pereții, din arginturi fine,/ Fiecare pom va fi o carte,/ Scrisă-n grai de îngeri, pentru tine.// În paharul verde al fîntîinii,/ Vom slăvi cuminecarea pînii;/ Ne va fi biserică și clopot/ Inima cu-arcușuri de mătasă,/ Și în fiecare an, odată,/ Vom prîzni, cu Dumnezeu, la masă” (*Casa noastră*). Ciclul e o amestecătură, dar în mare înclină spre elegiace, căci poeta se simte tot mai singură și mai în derută: ”.../ Aș vrea să mă risipesc în tot ce nu ghicesc,/ și să mă renasc, braț de copac,/ într-o dimineață proaspătă.// Dar sunt singură,/ căci prietenia este atît de rară/ și toate sistemele filosofice/ nu deschid porțile-ntrebărilor./ Doamne,/ de ce umbra e mai neagră decît chipul/ și sufletul decît umbra?// Mi se iroiesc anii, ca miresmile,/ și sunt atît de mică și neștiutoare” (*Răspîntie*). *Poemele din Țara Moșilor*, scoase tîrziu, sunt și mai amestecate și-i chiar greu de înțeles de ce poeta a ținut să le înceapă cu versuri de ”Cîntarea României”: ”Spre culmi – spre nesfîrșitele culmi -/ Întindeți-vă brațe; rupte-s zăvoarele,/ Rupte-s cătușele... Răsare soarele;/ Aripă, vrem aripă, să stîmpere/ Setea de culmi” etc. (*Spre culmi*). Printre poeme reluate, cele noi mai răscolesc și ele jarul – cam stins acum, melancolizat – devoțiunilor din volumele dinainte, reluînd în nostalgic teme eroice de-acolo. Se vede însă că Florica a fost moață pînă la capăt și că a avut religia Apusenilor – deopotrivă ca peisaj și martiriu.